

SABLJA SIGETSKOG NIKOLE IV. ZRINSKOG**SABRE OF NIKOLA IV. ZRINSKI OF SIGET****Tibor KOVÁCS S.**

Magyar Nemzeti Múzeum
Múzeum krt. 14-16., 1088 Budapest
kovacs.s.tibor@hnm.hu

Priljeno/Received: 18. 6. 2017.

Prihvaćeno/Accepted: 7. 12. 2017.

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK/UDC: 622.444.2

Lajos NÉGYESI

Telegdy Csanád utca 1., 2500 Esztergom
lajos.negyesi@gmail.com

929Zrinski, N.

94(439Szigetvar)“1566”

József PADÁNYI

Ludovika tér 2, 1083 Budapest
padanyi.jozsef@uni-nke.hu

SAŽETAK

Autori ispituju prije svega sablju Nikole Zrinskog (1508–1566), koji je branio Sigetvar od naleta armije Sulejmana Veličanstvenog, i tijekom opsade poginuo junačkom smrću, sablju, koja se čuva u Beču u Kunsthistorisches Museumu. Nacionalno sveučilište javnih službi, pravni nasljednik Sveučilišta narodne obrane Nikola Zrinski je jedno od skrbnika tradicije Zrinskog, povodom memorijalne godine Zrinskog, 2016-te organiziralo je ekspertnu skupinu za obnovu istraživanja bečke sablje Zrinskog. Članovi skupine, povjesničari naoružanja i vojni povjesničari su uz pomoć bečkog veleposlanstva Mađarske dobili odobrenje za proučavanje relikvije na licu mjesta, koja se nalazi u oružarnici Kunsthistorisches Museuma, tijekom toga su zabilježili spoznaje o stanju oružja i točno su utvrdili njegove mjere.

Ključne riječi: Nikola IV. Šubić Zrinski, sablja, kaciga, grb, analiza metala**Key words:** Nikola IV. Šubić Zrinski, sabre, helmet, coat of arms, metal analysis**UVOD**

Vlada mađarske je godinu 2016-tu proglasila memorijalnom godinom »Nikola Zrinski – Sigetvar 1566«. Odluka o tome izriče sljedeće: »...izražavajući štovanje svih Mađara prema Nikoli Zrinskom zapovjedniku tvrđave i primjernom heroizmu sigetvarskih heroja, njihovoj aktivnoj privrženosti domovini i zajedništvu, izražavajući angažiranost nacije u pravcu upoznavanja života Nikole Zrinskog, njege njegovoga naslijeđa i njegovoga djela, postavlja za cilj to da povijest sigetvarske opsade, njena poruka i slava postane poznata u širokom krugu i da služi kao primjer podjednako u društvenom i gospodarskom životu nacije ...«¹

U ovom članku ćemo obraditi jedan od značajnih primjeraka tradicije Zrinskog, sablju sigetvarskog Nikole Zrinskog, koja se čuva u Beču.

¹ 1834/2015. (XI. 24.) Korm. határozat a »Zrínyi Miklós-Szigetvár 1566« emlékév meghirdetéséről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a15h1834.kor×hift=ffffff4&xtreferer=00000001.txt (2016. 11. 15.)

RANIJA LITERATURA VEZANA ZA BEČKU SABLJU

Tijekom kulturne povijesti čovječanstva, od oružja je u najvećoj mjeri mač postao simbolom. Izrada dugog metalnog sječiva je zahtijevalo visoko strukovno znanje i kvalitetne materijale, što je u znatnoj mjeri povećalo njegovu vrijednost. Uporaba je od vojnika zahtijevala vještinu, temeljitu obuku, a nošenje je predstavljalo rang, i već od samoga početka kao simbol je povezan sa viteštvom i izvanrednim ratnicima. To bi i samo po sebi bilo dovoljno da bude izraz junaštva, koji je Nikola Zrinski, Hrvatsko-slavonski ban, po tom sigetvarski i zadunavski glavni zapovjednik pokazao svojim djelima. Međutim Samuel Budina u svojoj kronici naglašeno ističe ulogu sablje Zrinskog u probodu početkom rujna 1566. godine: »Peharniku je naredio da mu preda zakrivljene mačeve oblika srpa. Oni su bili ukrašeni zlatom i srebrom i nazivaju se sabljama. Pošto ih je redom isprobao, od četiri je odabrao jedan, koji je pripadao još njegovom ocu i rekao: »Od mojih starih mačeva ovo je taj, kojim sam izborio prvu slavu i poštovanje, njime sam stekao sve to što imam. Sa ovim mačem u ruci želim sada podnijeti sve to što mi je suđeno Božjom presudom.« Tako je držeći mač u desnoj ruci kročio iz kuće i naredio, da ponesu za njim i kružni štit. Pored toga nije htio nositi drugo oružje, niti oklop, niti šljem.«²

Sablju sigetvarskog heroja čuvaju u oružarnici bečkog Kunsthistorisches Museuma. Međutim, temeljem gore navedenog opisa odmah možemo izjaviti da bečka sablja ne može biti identična oružju upotrijebljenom tijekom proboda. Naime izrada, odnosno oblikovanje istog – temeljem godine i monograma na čepu rukohvata – je učinjeno po narudžbi Nikole Zrinskog.

Literatura vezana za sablju je poprilično oskudna. O sablji, šljemu i ogrtaču Nikole Zrinskog po prvi puta nalazimo značajne podatke u popisu naslijeđa tirolskog nadvojvode Ferdinanda II-og (1529.-1595.)³ sačinjenog godine 1595.: »Ain Hungarische Weisse Hauben mit gulden strichen sambt einem säbel in ainer sammeten schaiden Ungarischen Schupiczerl.« Nadvojvodu je prije svega zanimalo vojaško viteštvo, iz tog razloga je u dvorcu Ambraši želio sakupiti naoružanje, životopise i slike vojaka vitezova i njihovih zapovjednika. Temeljem navedenog zapisa relikvije Zrinskog – može se pretpostaviti – nadvojvoda je oružje pribavio od nasljednika sigetvarskog heroja.⁴ Za prikupljanje predmeta nadvojvodu je prije svega motiviralo osobno poznanstvo, naime skupa s najistaknutijim mađarskim i borcima drugih narodnosti – tako i sa Zrinskim – u ljeto 1556-te skupa se borio u konačnici uspješnoj borbenoj operaciji za obranu Sigetvara.⁵

Slika 1. Sablja Zrinskog

² Budina 1978. pp. 22.

³ Bůžek 2006., Bůžek 2009.; Pálffy 2010. pp. 344. Hugyecz 1894. pp. 124–125.

⁴ Siklóssy 1919. pp. 107–108.

⁵ Szabó 2016. pp. 27–50.

Prvi znanstveni opis relikvija Zrinskog je vezan za ime Eduarda Sackena, koji je zbirku Ambraši prikazao 1855-te.⁶ Wendelin Boeheim u napisu educiranom 1889-te i objavljenom 1890-te također obrađuje sablju. U ovom je djelu napisao: »Turska sablja grofa Nikole Zrinskog, hrvatskog bana (poginuo 1566-te), jedan je primjer turske sablje, stariji oblik, sa kratkim rukohvatom i dugim križnim dije- lom, kao i sječivom robusnog presjeka. Čep rukohvata je od pozlaćenog srebra, u koji je ugraviran grb Zrinskog, na gornjem je dijelu jedan otvor za zglobnu vrpцу. Kanija je obložena crnim baršunom, sa prstenovima za vješanje. Oko 1540-te.«⁷ Zanimljivo u tekstu je to da tip sablje naziva turskim, a izra- du datira na oko 1540-te. Bitno je napomenuti i to – na to ćemo se vratiti i kasnije – da vezano za rukohvat nedvojbeno piše o jednom otvoru za zglobnu vrpцу.

Od povijesnih proučavanja na mađarskom jeziku kao prvo treba pomenuti katalog milenijske izlož- be, koji je uredio János Szendrei, svezak objavljen 1896-te pod naslovom *Mađarske uspomene ratne povijesti*, koji iznosi detaljan opis sablje. Vrijedi doslovce citirati djelo, jer je ono predstavljalo izvor mnogim kasnijim opisima.

»Sablja sa blago zakrivljenim čeličnim sječivom, na kojem je leđna oštrica duga 23 cm. Križni dio je u debelom sloju pozlaćen, prema krajevima se stanji i završava kuglicom s obodom. Dva trna su duga skupa 12 cm i križ je na tom dijelu ukrašen graviranom arabeskom. Krajevi križnog dijela su presjeka višekutnika. Drvo veoma blago zakrivljenog, maltene pravog rukohvata je obloženo platnom i preko toga svilom smeđe boje i na dva mjesta je načinjen provrt. Rubovi ovih otvora su obrubljenim srebrnim okovom. Kroz ova dva otvora je bila provučena vrpца mača. Na srebrnom čepu rukohvata je ugraviran obiteljski grb Zrinskih, na kojem je zanimljivo to da za razliku od do sada poznatih grbova ukras na vrhu šljema je jedan rastući okrunjeni zmaj. Oko grba je ugravirano N C de Z (Nicolaus Comes de Zerín) i godina 1567. Drvena kanija ima odrezan kraj i ukrašena je okovom od pozlaćenog srebra. Kli- zač je veličine 5,5 cm i sa obje strane je ukrašen umjetnički graviranim arabeskama. Na kaniji obloženoj platnom i crnim baršunom su ugrađena četiri prstena za vješanje. Duljina sječiva je 83 cm a širina 3,7 cm, rukohvat je veličine 11 cm. Križni dio je veličine 22 cm. Težina je oko 1 kilogram i 700 grama. Oblik je čisto mađarski, kao što je to u 16-tom i 17-tom stoljeću općenito bilo u modi kod nas i u Poljskoj.

Ovaj mač je po predanju predstavljalo vlasništvo Nikole Zrinskog i kao takav je jedan od najdrago- cjenijih relikvija naše vojne povijesti. Međutim, ako bi bio mjerodavan samo grb, koji je ugraviran u kraj rukohvata, u tom bi se slučaju nametnula sumnja, jer tamo vidimo ugraviranu godinu 1567. Nikola Zrinski je kod Sigetvara poginuo 1566-te, na taj način grb je u mač ugraviran godinu dana kasnije, kada je mač bio već u vlasništvu nekog drugog pripadnika obitelji.«⁸

Nedavno se János Kalmár, poznati povjesničar naoružanja bavio sabljom Zrinskog.⁹ Najdetaljnije je u radu objavljenom 1965-te prikazao relikviju, koja je po predanju pripadala Nikoli Zrinskom. »Sablja ima blago zakrivljeno sječivo, sa dugom leđnom oštricom. Dugačak i prav križni dio je na krajevima snabdijeven kuglicama s obodom. Duljina krakova križnog dijela ukupno iznosi 22 cm. Duljina križnih trnova ukrašenih arabeskama je 12 cm. Prav rukohvat je obložen platnom, a preko toga svilom smeđe boje, na dva je mjesta načinjem provrt, za zglobnu vrpцу. Ovi otvori su okovani lijevanim srebrnim okovom ...

Kanija je obložena crnim baršunom, podijeljena na tri segmenta pomoću obruča za vješanje, sa ravno odrezanim krajnjim obručem. Krajnji obruč je s obje strane ukrašen umjetnički graviranim arabeskama.«¹⁰

⁶ Sacken 1855. 150., V.

⁷ Boeheim 1889. 61., pp. 289.; Boeheim 1890. Fig. 312. pp. 273.

⁸ Szendrei 1896. pp. 243–245. Szendrei 1905. pp. 394–395.

⁹ Kalmár 1937–1939. pp. 164–168.; Kalmár 1938. pp. 15–16.; Kalmár 1971. pp. 75–76.

¹⁰ Kalmár 1965. pp. 5. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BARA_JPM_fuzet_07/?pg=6&layo- ut=s&query=zr%C3%ADnyi%20szablya (2016. 11. 15.)

Pored Kalmára vrijedan je pomena i jedan opis Ferenc Csillaga, u kojem ukratko opisuje svojstva mađarske sablje, i kao primjer pominje i sablju Zrinskog, o kojem ne iznosi tvrdnje, već preuzima gore navedeni tekst iz kataloga Tisućljetne državne izložbe, bez ikakve dalje primjedbe.¹¹

Pokušaji za povraćaj sablje Zrinskog

Za povraćaj sablje Zrinskog su poduzeti pokušaji nakon raspada Monarhije, kada je Mađarska uložila značajne napore za donošenje u državu predmeta ranije odnijetih u Beč. Mađarsko-austrijski pregovori su trajali više od deset godina, ali niti jednu od relikvija, koje pripadaju Zrinskom nije se uspjelo bibraviti.

Na poteškoće u pregovorima ukazuje dokument od 3. listopada 1927. godine, u kojem Elemér Varjú, vođa Povijesnog odjela Mađarskog Narodnog muzeja i Zoltán Tóth, sveučilišni profesor izvještavaju Eleka Petrovicsa, direktora Muzeja likovnih umjetnosti o tijeku istih.¹² Iz istog je razvidno da je austrijska strana s jedne strane odugovlačila, a s druge strane predaju je pokušala ograničiti na manje vrijedne predmete. U slučaju predmeta vezanih za Zrinskog Austrijanci su iznijeli argumente, da bi uslijed hrvatskog podrijetla predmeta, njih mogla zatražiti i Jugoslavija. Mađarska strana bi čak bila spremna i na to da za uzvrat – pridobivši dobru namjeru i suglasnost srpske vlade – preda Srbima zastavu i druge predmete čuvane u Mađarskom narodnom muzeju, koji su zaplijenjeni 1848-me od srpskih ustanika. Istovremeno u dokumentu, sa surovom iskrenošću opisuju i to da unatoč svim mađarskim nastojanjima smatraju, da »naoružanje Nikole Zrinskog nećemo moći donijeti doma...«¹³ Tako je i bilo, sablja i ostale predmetne relikvije, koje su povezane sa Zrinskim, ostale su u Beču.

Proučavanje sablje Zrinskog

Nacionalno sveučilište javnih službi, pravni nasljednik Sveučilišta za narodnu odbranu Nikola Zrinski, jedan od skrbnika tradicije Zrinskog je povodom memorijalne jubilarne godine organiziralo stručni tim za obnovu istraživanja u vezi sa sabljom Zrinskog. Tijekom toga smo uz pomoć bečkog veleposlanstva Mađarske zatražili odobrenje za proučavanje na licu mjesta oružja koje se nalazi u zbirci Kunsthistorisches Museum, tijekom toga smo zabilježili spoznaje o stanju oružja i točno smo utvrdili njegove mjere.

Slika 2. Rukohvat

¹¹ Csillag 1966. pp. 828–843.

¹² B. Szigethy 1988. pp. 161–171.

¹³ B. Szigethy 1988. pp. 169.

Prema našoj procjeni – suglasno s nalazima Wendelina Boeheima – izrađena je u prvoj polovici 16. stoljeća. Glede tipa i oblika je osmansko-turska, ali kako ćemo vidjeti kasnije – izuzev sječiva i okova rukohvata – nije istočnjačko djelo. Na krajevima križnog dijela presjeka višekutnika izrađenog od pozlaćenog srebra su pritisnute kuglice. Veoma su svojstveni zakrivljeni trnovi rukohvata, na čijoj je sredini – isključivo s jedne strane – vidljiv cvijet sa šet latica, obuhvaćen arabeskama na iskovanj osnovi. Drveni rukohvat, sa poprilično neprikladnim hvatom je obložen platnom, a po tom tankom kožom. Neposredno iznad trna rukohvata se nalazi jedan provrt, a odmah iza toga dvije također pozlaćene glave zakovice ukrašene palmetama, odnosno motivima reznjevitih listova za pričvršćivanje rukohvata. Nasuprot prethodnim opisima međutim potrebno je naglasiti da su to samo dekorativni elementi, a ne okovi provrta za provlačenje zglobne vrpce, naime kod okova rukohvat nije probušen.

Na samom kraju rukohvata je malo zadebljanje – svojstveno za osmansko-turske sablje – za oslanjanje šake, a iznad toga čep rukohvata, zamijenjen na mađarsku formu. Na sedmerokutnom čepu rukohvata, koji se sužava u vrh, a sa bočnih strana je pričvršćen zakovicama, vidi se grb Zrinskog, slova NC PPZ, kao i godina 1563. Sa čepom rukohvata ćemo se baviti i u nastavku, ali i ovdje je potrebno napomenuti, da je njegov oblik znak prepoznavanja mađarske sablje formirane sredinom 16. stoljeća. Ravno sječivo izrađeno višeslojnim kovanjem, damaskovanjem, vjerojatno je osmansko-turske izrade, koje se na leđnoj strani završava snažnom leđnom oštricom, blago izdignutom izvan luka leđa.

Drvenu kaniju prekriva koža crne boje kaširana na platno i okovi od pozlaćenog srebra. Ispod veoma jednostavnog okova grla se nalaze dva trodjelna obruča za vješanje sa dva prstena za vješanje – ukrašeni cvjetovima i lijanama. Natični obruč kvadratnog oblika također od pozlaćenog srebra je opremljen dugim rubnim obručem, koji se završava u već pomenuti trodjelni okov. Prednju stranu, kao i bočne pločice natičnog obruča - na kovanoj osnovi – ukrašavaju tamo ugravirane arabeske, dok je zadnja strana ukrašena isto kao i križni dio. Uz sablju pripada i jedan kožni pojas za vezivanje, koji je opremljen kopčama od pozlaćenog srebra ukrašenim arabeskama i okovom za vođenje pojasa.

Unatoč formi i turskom sječivu sablja nije turskog podrijetla, već je mađarske izrade. Naime turske sablje izrađene sredinom 16. stoljeća ukrašavaju kovani a ne lijevani okovi, koji su tada već ukrašavani ne arabeskama, već listovima rogoza i lotosovim cvijetovima. Sablja Zrinskog je preoblikovana 1563., čep rukohvata oblika žira je zamijenjen na mađarsku formu, to se može zaključiti iz odstupajuće pozlate ostalih okova sablje.

Slika 3.
Drvena kanija

Zamjena turskog čepa rukohvata u obliku žira na ravni čep sa grbom je mađarsko svojstvo. Za to je itekako ilustrativni primjer ukrasna sablja – izrađena 1514-te – koja potječe iz nekadašnje zbirke nadvojvode tirolskog Ferdinanda II-og, na kojoj je na mađarsku formu zamijenjen ne samo čep rukohvata, već i križni dio. Na prethodnoj se mogu isčitati slova IHS, dok je na drugoj vidljiv monogram I. F. Vjerojatno je sablja pripadala mađarskom kralju Ferdinandu I-om (1526.-1564.), koji je sablju mogao dobiti od mađarskih plemića, prigodom nekog značajnog događaja, na primjer okrunjenja. Zamjena čepa nije primjenjivana samo kod novoizrađenih sablji, već je izvorni čep zamijenjen i na zaplijenjenim i na oružju dobivenom na dar od Turaka. U formiranju glavnu ulogu nije imala praktična primjena već uglavnom moda. Čep rukohvata mađarske sablje je metalna čahura sa dnom, postavljena na ravnu površinu izrađenu na kraju drvene obloge rukohvata, koja je pričvršćena zakovicama zabijenim u rub ispod dna. Za ukrasne elemente nije ostavljeno toliko prostora, koliko pružaju sječivo ili okovi kanije, međutim ima jednu prednost, što se čep rukohvata sablje, okačene o pojas ratnika, umetnut u kaniju, vidi sa lica. Prikazivanjem grba i monograma ova mala metalna pločica takoreći predstavlja posjetnicu vlasnika, u kojoj se mogu prepoznati nasljednici oznaka na srednjovjekovnim šljemovima i štitovima sa grbom, kao i medaljoni za označavanje oružja. Funkcionalno je služila za identificiranje osobe. Glede na to, može se reći, da su grb i monogram na čepu rukohvata u svakom slučaju trebali označavati vlasnika mača. Kod jednog naslijeđenog, kupljenog ili zaplijenjenog oružja bi dovelo do zablude ako bi novi vlasnik zadržao izvornu pločicu čepa, stoga je najvjerojatnije promijenio za svoju.

Kao što smo vidjeli, grb, monogram i godina u čepu sablje Zrinskog nisu jedinstveni u 16. stoljeću, naime u čepu rukohvata mađarske sablje plemića Györgya Bebeke (†1567.), okovane pozlaćenim srebrom, ugraviran je Bebekov grb i monogram G B, to jest Georgius Bebek. Sablja je također opremljena istočnjačkim sječivom, u koje je oštrač mača ugravirao i svoje ime, po tome mač je izradio egipatski Mohamed.¹⁴

Gravura čepa rukohvata

Gravirani čep rukohvata nije jedinstven, za to znamo iz više primjera. U Drezdenu, u nekadašnjem arsenalu saksonskih knezova birača se čuva velik broj mađarskog oružja, među njima i sablji iz 16.-17. stoljeća. Bebekova sablja je veoma dobra paralela, u čep rukohvata je ugraviran grb sa jednom pticom i rakom, monogram NIF, kao i godina 1569.¹⁵ Isto tako, u čep rukohvata jedne mađarske sablje u drezdanskom arsenalu sa okovom od pozlaćenog srebra, izrađene krajem 16-tog stoljeća su ugravirane dvije zvijezde i grb koji prikazuje ruku koja drži buzdovan.¹⁶ 1602. je u pomenutu zbirku kao dar cara Rudolfa II. uvrštena jedna predivna mađarska sablja – sa okovom od pozlaćenog srebra – koja je izrađena po turskoj narudžbi ili je zaplijenjena od Turaka, u čijem su čepu rukohvata arapskim pismom ugravirani citati iz Kurana.¹⁷ Kao što smo vidjeli i u primjerima navedenih sablji, tijekom 16-tog stoljeća, u slučaju sablji mađarskih plemića, povremeno je bio običaj da se u čep rukohvata ugravira grb, ili grb i monogram, eventualno grb, monogram i godina.

Tijekom otvaranja kripe u Reformatskoj crkvi Csenger je također pronađena jedna sablja, s grbom ugraviranim u čep rukohvata. »Slika grba prikazuje savijenu ruku, koja drži tri strijele usmjerene u raznim pravcima, vrh srednje strijele je usmjerena prema gore, pored grba rasuto se nalazi godina izrade sablje, 1575-ta, u poprilično pohabanom stanju, zadnja brojka je već jedva vidljiva. Ispod grba su utisnuta slova I o V i V o«.¹⁸

Sve to dokazuje, da se grb, monogram i godina ugravirani u sablju Zrinskog mogu smatrati vjerodostojnim i podrijetlom iz tog razdoblja. U čep rukohvata mađarskih sablji ni u kasnijim stoljećima nije neuobičajeno ugravirati plemićki grb. Kasniji primjer za tu praksu je sablja grofa Ferenca Hallera sa srebrnim okovom, dobijena na dar od Mađarske plemićke tjelohraniteljske garde, 1842. godine, u čiji

¹⁴ Szendrei 1896. pp. 246–248.

¹⁵ Schuckelt 2010. pp. 53.

¹⁶ Schuckelt 2010. pp. 85.

¹⁷ Schuckelt 2010. pp. 117. o.

¹⁸ Archaeologiai Értesítő, 49. (1936) pp. 55.

je čep rukohvata brižni naručitelj dao ugraditi upravo pečatni prsten sa Hallerovim grbom.

Gravura čepa rukohvata sablje Zrinskog sadrži tri bitna elementa. To su: grb Zrinskog, monogram i godina. O grbu studije, koje se bave sabljom daju jedinstven opis, što je zahvaliti tome da je to najveći lik na čepu, prepoznatljiv je i može se usporediti sa poznatim grbom obitelji. Četiri inačice istog se nalaze u Siebmacherovu *Wappenbuch-u*,¹⁹ o njima je vezano za medaljone Zrinskih detaljno objašnjenje dao Attila Szemán.²⁰ Zvanično do 1554-te, do pribavljanja čakovečkog²¹ posjeda na grbu se nalaze zlatna ili crna orlova krila, a nakon toga na lijevoj strani podijeljene površine se pojavljuju zidine tvrđave i toranj, sa čije dvije strane lebde šestokrake zvijezde. Kralj Ferdinand I. je 15. travnja 1554. godine odobrio grofu Nikoli (IV.) Zrinskom, da tadašnji obiteljski grb dopuni sa grbom izumrle čakovečke obitelji Ernsth.²² Na čepu rukohvata je već vidljiv dopunjeni grb. Drugi razlog za razliku među inačicama grba je to, što se kao ukras na šljemu također pojavljuje rastući zmaj okrenut u desno i orao sa raširenim krilima i krunom.

Kao što je ranije iznijeto, grb i monogram na čepu rukohvata nedvojbeno označavaju osobu vlasnika. Imajući to u vidu, najbliži po funkciji tome je pečatni prsten, koji služi za ovjeru pisama i ostalih dokumenata, i također sadržava grb i monogram. Proučavajući pisma Zrinskog, koja su u fondu arhiva Nádasdy Državnog arhiva Mađarskog nacionalnog arhiva, na jednom mislu datiranom 29. travnja 1556. godine se još nalazi grb sa orlovim krilima i ukras šljema sa rastućim zmajem,²³ i tek se 24. lipnja pojavljuje podijeljeno polje grba sa zidinama tvrđave, tornjem, zvijezdama, ukras šljema sa orlom sa krunom i raširenim krilima.²⁴ U odnosu na to, da bi Nikola Zrinski već 1554-te bio ovlašten za uporabu dopunjenog grba, još dvije godine nije osjećao potrebu za tim da izradi novi pečatni prsten. Iz toga, što je na novom grbu izmijenjen i ukras za šljem, može se izvesti zaključak da se zmaj više ne koristi, međutim na grbu čepa rukohvata iznad podijeljenog grba je vidljiv rastući zmaj. Temeljem toga vrijeme izrade sablje se može staviti između 1554. i 1556., pod pretpostavkom, da je izrađivač na prethodnom liku grba sa zmajem aktualizirao samo štit i time prikazuje prijelazno stanje. Međutim ovo simpatično rješenje demantira godina 1563. na čepu rukohvata. Postavlja se pitanje povremene uporabe ukrasa šljema, međutim imajući u vidu stroga pravila konstrukcije grbova, može se isključiti da su bez naročitog razloga birali ukrase šljema. Svaki element grba se vezuje za obitelj posjednika, oni su simboli

Slika 4. Čep rukohvata sablje Zrinskog

¹⁹ Siebmacher 1893. 503. t.; Siebmacher 1899. Zrinski 153. t.

²⁰ Szemán 2001. pp. 26–27.

²¹ Varga 2016. pp. 169.

²² Varga 2016. pp. 158.

²³ MNL OL Magyar Kamara Archivuma E 185 Nádasdy Missiles, Nr. 19.

²⁴ MNL OL Magyar Kamara Archivuma E 185 Nádasdy Missiles, Nr. 159.

svojstava i događanja vezana za njih. Na mađarskim grbovima zmaj, koji simbolizira zlonamjernost ukazuje na Svetog Juraja,²⁵ u ovom slučaju je simbol borbe protiv bezboštva. Orao je kralj ptica, i na taj način simbolizira vladavinu nad teritorijem. Pribavljanje čakovečkog posjeda označava prikazivanje orla. Nasuprot tome, na kasnije izrađenoj sablji je prikazan zmaj, koji simbolizira borbene vrline.

Tijekom tumačenja slova i brojki na čepu rukohvata su nastali nesporednosti. János Szendrei je smatrao da je vidio slova N. C. de Z. i godinu 1567.-mu.²⁶ Pošto je u svome djelu detaljno opisao parametre sablje i prikazao i crtež o čepu rukohvata, s pravom se može pretpostaviti, da je oružje uzeo u ruke, i proučavanja je obavio osobno. Pomalo je zbunjujući čimbenik što je provrte sa rozetama ukrašene zakovice na rukohvatu opisao kao provrte za zglobnu vrpcu. Ako bi smo pokušali provući jedan tanak štapić kroz iste, lako bi smo se mogli uvjeriti da to nisu provrti. Na desnoj (heraldičkoj) strani grba se jasno vide slova N i C, ali skupina slova sa lijeve strane je već problematična. Stapajuća slova P je mogao pročitati kao »de«, a karakter pored toga podjednako može biti 3 ili Z. Pošto apriorno tražimo ime Zrinskog, više smo skloni tome, da to čitamo kao Z, ali na taj način iza 1 i 5 sa desne strane, kao i iza 6 sa lijeve strane treba biti još jedna brojka, da bi godina bila potpuna, na taj način crtica pored broja 6 pruža mogućnost da se tumači kao broj 7.

János Kalmár preporučuje drugačije tumačenje. On sa desne strane iznad slova N i C brojku 1, čitajući kao I, smatra da je to monogram N I C, a sa lijeve strane u skupini slova »de« prepoznao slova PP, ali za brojku 3 pored njih je i dalje smatrao da je to Z, i na taj način je dobio monogram NIC. C. PP. Z., što je dešifrirao kao tekst NICOLAUS COMES PERPETUUS de ZERIN (Nikola, vječiti zapovjednik tvrđave Zerin).²⁷ Ovaj tekst stoji kao potpis na više pisama Zrinskog, tako je vjerojatno Kalmár apriorno tražio tu skraćenicu u slovima. Kao vrijeme izrade prihvatio je godinu 1567. Ovo rješenje nameće veći broj pitanja. Karaktere sa desne strane možemo čitati kao NIC, ali tada iz broja godine nestaje brojka 1. Ako brojku 3 sa lijeve strane i dalje čitamo kao Z, od jasno vidljivih karaktera broja godine ostaje samo 56, što bi imajući u vidu – ranije opisani – »prijelazni« karakter grba, to bi omogućilo tumačenje kao datiranje u godinu 1556.-tu. Nasuprot tomu, u monogramu, koji se smatra prepoznatim prisutna su dva slova C, međutim na čepu rukohvata je samo jedno, što je zbunjujući nedostatak. Sve u svemu, Kalmárovo razmišljanje predstavlja napredak u odnosu na opis Szendrei-ja. Naime skraćeni oblik imena, koji se može pronaći u potpisima Zrinskog je pokušao uklopiti u karaktere čepa rukohvata i time je pronašao ispravno rješenje, međutim pogrešno je tumačio karaktere, lišavajući sebe od isčitavanja godine izrade. Pošto je i nadalje prihvatao ranije datiranje u 1567.-mu, sablju je povezao sa Jurajom Zrinskim, kao i otkrivenu grobnicu Svete Jelene od crvenog mramora, na kojem se nalazi sličan prikaz sablje. Ovo otkriće, unatoč tome, što predstavlja novinu, nije naišlo na prihvaćanje u stručnim se krugovima i sablja a i nadgrobni spomenik vezuju za osobu Nikole Zrinskog.²⁸ I katalog bečkog Kunsthistorisches Museum²⁹ smatraju je sabljom Nikole Zrinskog, jest da austrijski katalog kao godinu izrade navodi 1562., a slova monograma prikazuje u obliku N. C. H. Z.

Metoda, koju je János Kalmár primjenjivao pri tumačenju karaktera čepa rukohvata i početna slova potpisa Nikole Zrinskog na njegovim pismima (ime i titula) mogu dovesti do rješenja. Na pečatnom prstenu, koji je upotrebljavao od lipnja 1556., pored novog grba, ne stoji raniji monogram N (Nicolai) S (Seryn), već desno gore je slovo N, ispod toga PP, lijevo gore C, a ispod se Z mogu pročitati. Rješenje temeljem pisma, koje je 24. lipnja 1556. napisao Nádasdy-ju je: *Nicolaus comes perpetuus de Zrinio*.

Temeljem pečata i potpisa redosljed riječi je upitan, to jest moguće su varijante. U potpisu na pismu riječi su u dva reda, jedna ispod druge. U gornjemu redu stoji Nicolaus perpetuus, a ispod di Zrinio. Imajući u vidu pečat, tijekom rješavanja monograma čitamo prvo desno gornje, pa lijevo gornje, po tom desno donje i na kraju lijevo donje slovo (N. C. PP. Z.). U slučaju potpisa to bi pretpostavljalo, da bi smo trebali čitati prvo prvu riječ gornjeg reda, po tom onu ispod nje, nakon toga dijagonalno drugu riječ

²⁵ Nyulásziné 2001. pp. 126.

²⁶ Szendrei 1896. pp. 245.

²⁷ Kalmár 1965. pp. 5.

²⁸ Varga 2016. pp. 214

²⁹ Katalog 1990. pp. 211.

Slike 5. i 6. Pečat na pismima Zrinskog, koja je u travnju, odnosno lipnju 1556. poslao Nádasdy-ju

gornjeg reda, pa drugu riječ donjeg reda. Budući da je to suprotno uobičajenoj praksi, potpis glasi *Nicolaus perpetuus comes de Zrinio*. To bi u slučaju pečata značilo, da čitamo prvo karaktere desne, a po tom lijeve strane, u oba navrata prvo gornje a zatim donje.

Redoslijed, koji je čitljiv temeljem karaktera čepa rukohvata je sljedeći: s desne strane slova N. C., a iznad je vidljiva brojka 1 iz broja godine. Sa lijeve strane na karaterima PP noga desnog karaktera je precrtana jednom horizontalnom linijom, čiji se kraj prema dolje pod pravim kutom. Noga lijevog karaktera P dotiče horizontalu i na taj način formira ležeće slovo Z. Na taj način smo pronašli monogram N. C. PP. Z., što nam omogućava da sa desne strane iznad slova pronađemo brojku 1, kod vrata zmaja 5, sa lijeve strane iznad krila zmaja 6, a iza slova brojku 3.

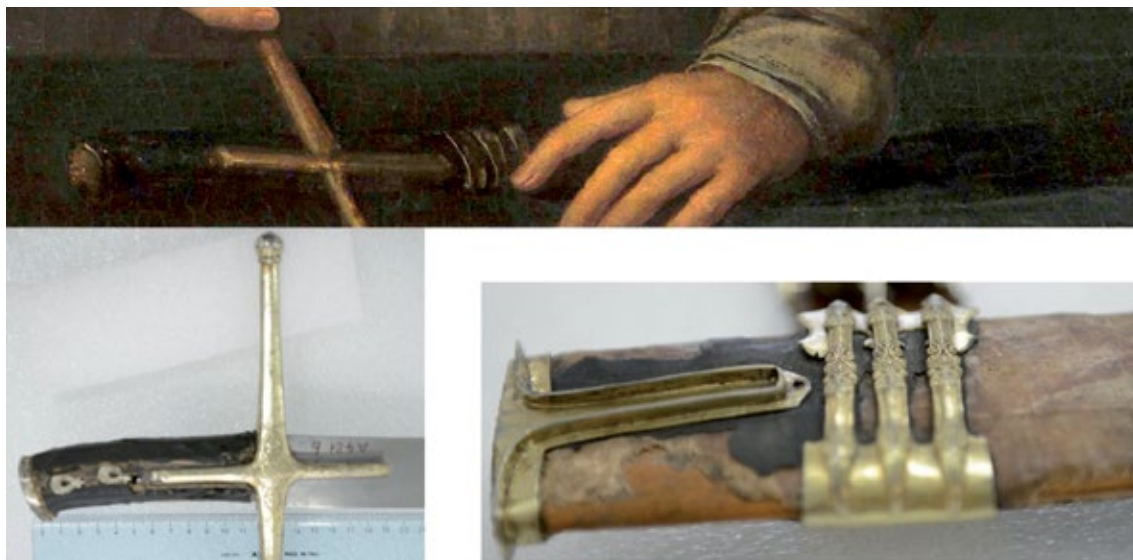
Po našem mišljenju, temeljem navedenog rješenje za karaktere je sljedeće: »N. C. PP. Z. [Nicolaus comes perpetuus de Zrinio] 1563.« Vezano za to potrebno je spomenuti i portret Nikole Zrinskog, koji svoj opstanak također može zahvaliti zbirci tirolskog nadvojvode Ferdinanda. Prema povjesničarima umjetnosti djelo je izrađeno na prekretnici 1541.–1542., međutim Szabolcs Varga, koji sliku prikazuje i na naslovnici svoje knjige, napominje da se na slici vidi grb sa tornjem korišten nakon 1554-te, stoga je moglo biti izrađeno samo kasnije. Kao premošćenje u rješenju smatra mogućim i to da je grb naslikan kasnije. Ukraša šljema na grbu je okrunjeni orao, a ispod se nalazi monogram N. C. P. D. Z.

Temeljem analize likova na pečatnim prstenovima i čepu rukohvata podržavamo mišljenje Szabolcsa Varge, prema kojem je slika izrađena nakon 1554-te. Kao što to prikazuje i primjer čepa rukohvata, ukras šljema sa zmajem se pojavljuje i na kasnijim grbovima, ali orao samo nakon 1554-te. U monogramu se može prepoznati skraćenica za »Nicolaus comes perpetuus de Zrinio«, međutim namjesto dva P u riječi »perpetuus« pored početnog slova P je D iz riječi »de«.³⁰

Tijekom opisa portreta skreće se pozornost na to da je Zrinski desnicu položio na mač i naglašava tu pretpostavku da ta sablja može biti identična sa onim oružjem, koje je tijekom prodora nosio u ruci.³¹ Promatrajući sliku, mi u prikazanoj sablji prepoznajemo ukrasno oružje čuvano u Beču, naime svojstven čep rukohvata, pozlaćeni križni dio, trn rukohvata i oblik okova kanije navode na taj zaključak. Uzimajući to u obzir, možemo još točnije odrediti vrijeme nastanka portreta, naime mogao je biti izra-

³⁰ Varga 2016. pp. 158-161.

³¹ Varga 2016. pp. 159.

Slika 7. Sličnosti između portreta Ambraši i bečke sablje

đen tek 1563-će ili kasnije, ne isključujući mogućnost da je nastao upravo povodom značajnog društvenog događaja, opisanog u nastavku.

Može se postaviti pitanje, zbog čega je Nikoli Zrinskom upravo 1563-će bila potrebna nova sablja? U slučaju osobe, koja se bavi ratovanjem nabavku oružja nije potrebno objašnjavati, ali sablja koju mi proučavamo nije običan mač za svakodnevnu uporabu, već ukrasno oružje, na što ukazuje primjena plemenitih materijala i izvanredna kvaliteta.

Sablja Zrinskog i okrunjenje mađarskog kralja Mikše I-og 1563-će

Nikola Zrinski je u rujnu 1563. na slavlju okrunjenja Mikše Habsburga u Bratislavi bio ne samo običan gost, već jedan od glavnih aktera. Prema Ferencu Forgáču,³² koji prema njemu nije gajio izričito prijateljska osjećanja, Zrinski je nastojao pridobiti titulu palatina.³³ Ta pretpostavka je vjerojatno bliska istini, naime prihvatio je uzbiljnu ulogu u događanjima. Elita i županije Mađarske bile su zastupljene dekorativno opremljenim konjičkim postrojbama, za koje su na položaj generala jednoglasno postavili Nikolu Zrinskog, koji na čelu konjičke postrojbe od 186 konjanika došao na slavlje, koje je održano 8-og rujna.³⁴ Tijekom priprema Miklós Oláh estergomski nadbiskup je poticao elitu države da se na ceremoniji okrunjenja pojave »u veličanstvenom sjaju i u dekorativnoj odjeći i opremi, koliko god je to moguće«.³⁵ János Liszty očividac je zamijetio da je svatko nastojao udovoljiti tome: »Međutim oni, koji su se pojavili, bili su obučeni u izuzetno sjajnu opremu; većina njih se pokazivala u svilenjoj odjeći protkanoj zlatnim nitima. Oružje im je bilo ono, koje je uobičajeno za mađarsku laku konjicu. Svi su naime nosili oklop, šljem, sablju, mač, štit i koplje.«³⁶

Na ceremoniji okrunjenja, kako prema tadašnjim izvorima tako i prema kasnijim istraživanjima Zrinski je nosio »jabuku države« (»zlatna kugla, na kojoj je na vrhu križ«),³⁷ i na gozbi nakon okrunjenja kraljice je imao hrabrosti prozvati kralja »da prema drevnim običajima, iz jedne srebrne pozla-

³² Botár 1933. pp. 545.

³³ Forgách 1979. pp. 173.; Pálffy 2007. pp. 51.

³⁴ Korona 1979. pp. 179. Az 1563. évi pozsonyi koronázáshoz: Pálffy 2012. pp. 15–26.; Pálffy 2014. pp. 21–31.; Gulyás 2012. pp. 249–264.

³⁵ Korona pp. 177.

³⁶ Korona pp. 180.

³⁷ Istvánffy 2003. pp. 333.

ćene kante, koju su jedva mogli podići trojica, pije na zdravlje reda mađarske krune. Mikša je prema svojim mogućnostima udovoljio toj želji, a nakon toga i većina nazočnih, tako da je kantu u više navrata bilo potrebno dopuniti.«³⁸ Konačno, 13-og rujna Nikola Zrinski je skup s većim brojem mađarskih velikaša, u konjaničkoj opremi pratio vladara, i prema drevnim običajima su osobno sudjelovali u konjičkim trkama.³⁹ Prema tome prvo okrunjenje u životu Zrinskog u rujnu 1563-će bio je istaknuti politički i reprezentativni događaj, jedno od presudnih razdoblja njegovog života.⁴⁰

Imajući u vidu zamolbu nadbiskupa Oláh-a i ulogu Zrinskog na ceremoniji okrunjenja, čini se sasvim opravdanim, da je 1563-će tao izraditi ukrasnu sablju, koja priliči njegovom rangu, položaju generala mađarskih postrojbi i nostalgiji »jabuke« države na toj značajnoj manifestaciji. Vezano za to, trebamo naglasiti i tu našu pretpostavku, da su i druga dva komada kolekcije relikvija vezanih za Nikolu Zrinskog u bečkom Muzeju umjetničke povijesti, konjanički šljem i srebrni ogrtač ukrašen zlatnim nitima i sa postavom od krzna hermelina bili izrađeni za ceremoniju okrunjenja 1563-će, i da ih je nosio sigetvarski heroj.⁴¹ Već opisana ukrasna sablja – koja potječe iz zbirke tirolskog Ferdinanda II-og, djelomično prerađena – vjerojatno ima veze sa okrunjenjem 1563-će, naime vjerojatno tom prigodom (također) su je mađarski gospodari predali Ferdinandu I-om.

Za podrijetlo sablje i izvori mogu pružiti ponešto uporišta. Budući da su sječivo i rukohvat sablje pretežito turske izrade, a samo čep i kanija su izrađeni po narudžbi Zrinskog, može se pretpostaviti da se radi o zaplijenjenom oružju. U životu sigetvarskog heroja 1562-ge se odigrala jedna čuvena pljenidba, koje u povijesnom djelu spominje i Miklós Istvánffy. Zrinski je krajem ožujka sa brojnom armadom krenuo protiv Aslan bega, koji je bio stacioniran pored Drave kod mjesta Monoszló,⁴² koji nije prihvatio sukob, već je pobjegao sa svojom vojskom. »Šatori Aslana i mnogi stanovnici tabora, nosači i goniči mazgi, ribarske mreže, i hrtovi, sve je prešlo u naše ruke«,⁴³ pored toga su zaplijenili dva stara topa i četiri falkona. Prema tome postoji mogućnost da je čuvena sablja prvotno bilo vlasništvo Aslan bega, i u prerađenom obliku je kasnijeg vlasnika podsjećala na uspješnu akciju blizu Monoszló-a, ali naravno glede podrijetla može to biti i neka druga akcija plijenidbe ili dar nekog turskog dostojanstvenika.

Sablja nije samo jedan predmet koji se vezuje za Nikolu Zrinskog, već je ujedno i važan element kulta koji se vezuje za njega, predmet koji je svrstan u ambrašku zbirku kao jedan od reprezentativnijih eksponata. Nikola Zrinski je 1563. godine bio na vrhuncu svoje karijere. Predmeti koji su pripremani za krunjenje u Požunu nisu nastali samo iz ovog razloga, već su ujedno bili i dokaz dostojanstva koje je njihov vlasnik uživao u tadašnjoj državi. Ipak, kao rezultat osobne sudbine i tadašnjih političkih okolnosti, on ulazi u povijesni panteon upravo požrtvovanom borbom 1566. godine. Osobni predmeti koji su za vrijeme opsade bili sa njim, pa tako i oružje, zasigurno su pali u turske ruke i nikada nisu vraćeni njegovoj obitelji. Svečano oružje, šljem, odjeća koji su pripremljeni za svečane ciljeve ostali su u Čakovcu, pošto nisu bili potrebni u borbi. Ova skupina predmeta je tako ostala najosobnija uspomena nakon njegove smrti. Na nadgrobnom spomeniku u Šenkovcu vidi se u oklopu, opasan mačem, koji po svojoj formi, dršci i križnom zaglavlju predstavlja bečku sablju. Obzirom na izrađenost nadgrobnog spomenika, ne možemo očekivati da ćemo dobiti točan prikaz oružja, budući da i na grbu šljema samo prikazana glava orla simbolizira orla sa krune, ipak prisutnost sablje pokazuje njegov značaj. Naručitelj nadgrobnog spomenika je pored grba sablju smatrao takvim predmetom, koji vjerno upućuje na Nikolu Zrinskog.

Imperijalna propaganda je u borbi protiv Turaka tražila svoje junake. Međutim, Nikola Zrinski je dobio još značajniju ulogu od ove, jer je njegova dobrovoljna smrt od njega načinila »vojnika mučenika«. Obitelj Zrinski je imperiji dala jedan ratni simbol, koji su predstavljali osobni predmeti – relikvije junaka iz Sigeta. To da su ovi predmeti svrstani u zbirku Ferdinanda Tirolskog, pokazuje značaj ove

³⁸ Pálffy 2004. pp. 1029.

³⁹ Krizskó 1877. pp. 48.

⁴⁰ Gulyás 2012. pp. 257.

⁴¹ Boenheim 1889. pp. 61., 289.; Kalmár 1965. pp. 5.

⁴² Moslavina Podravska

⁴³ Istvánffy 2003. pp. 324.

geste. Ne radi se o hiru jednog aristokrate, gdje s nekoliko beznačajnih obiteljskih predmeta želi ispuniti neko obećanje, već je riječ o zbirci koja reprezentira junake svetog rata imperije, gdje je pojaviti se najveće priznanje. Grupa ovih predmeta i portret su posebno bili odgovarajući za ovaj cilj, jer su i na krunjenju u Bratislavi trebali prikazati značaj i veličinu Nikole Zrinskog.

Vjerujemo da su ambraška slika i predmeti svjesnom odlukom obitelji svrstani u ovu kolekciju. Oni reprezentiraju dostojanstvo kandidata za titulu palatina, simbolizirajući rang obitelji i ulogu koju su imali u kraljevstvu.

Zahvaljujući godišnjici Zrinskog i istraživačkom timu sveučilišta, studenog 2017. godine, svježe diplomirani PhD doktori Nacionalnog državno-službenog sveučilišta zakletvu polažu ispred vjerne kopije Zrinske sablje.

Novo svečano oružje sada već jasno reprezentira ličnost sigetskog junaka u simbolima Nacionalnog državno-službenog sveučilišta. Tog junaka, čija ustrajnost i junačka smrt simboliziraju nepokolebljivu vjernost svojoj domovini i samopožrtvovanost.

PRILOG

Sablja Zrinskog (Beč)		Zvanične mjere bečke sablje Zrinskog
duljina ledne oštrice (cm)	22,6	
klizač (cm)	5,6	
duljina sječiva (cm)	83	
širina sječiva (cm)	3,8	
rukohvat (cm)	11,5	
križni dio (cm)	23	
masa (g)	sablja: 1150 kanija: 800	

Bibliografija

- Boeheim* 1889. *Boeheim, Wendelin*: Führer durch die Waffen Sammlung. Wien, 1889.
- Boeheim* 1890. *Boeheim, Wendelin*: Handbuch der Waffenkunde: das Waffenwesen in seiner historischen Entwicklung vom Beginn des Mittelalters bis zum Ende des 18. Jahrhunderts. Leipzig, 1890.
- Botár* 1933. *Botár Imre*: Forgách Ferenc emlékiratainak kritikája. *Századok*, 1933. pótfüzet, 542–545. o.
- Bůžek* 2006. *Bůžek, Václav*: Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků. České Budějovice, 2006.
- Bůžek* 2009. *Bůžek, Václav*: Ferdinand von Tirol zwischen Prag und Innsbruck. Der Adel aus den böhmischen Ländern auf dem Weg zu den Höfen der ersten Habsburger. Wien–Köln–Weimar: Böhlau, 2009.
- Budina* 1978. Budina Sámuel Históriaja magyarul és latinul Szigetvár 1566. évi ostromáról. Ford. *Molnár Imre*. Szigetvár, 1978.
- Csillag* 1966. *Csillag Ferenc*: Magyar és török fegyverek a XVI. században. *Hadtörténelmi Közlemények*, új folyam 10. (1966/4) 828-843. o.

- Forgách* 1979. *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról Ferdinánd, János, Miksa királysága és II. János erdélyi fejedelemsége alatt. XIII. könyv. In: A korona kilenc évszázada. Szerk. *Katona Tamás*. Budapest, 1979.
- Gulyás* 2012. *Gulyás Borbála*: A török elleni harc megjelenítése a Habsburgok udvari ünnepségein a 16. században. In: *Identitás és kultúra a török hódoltság korában*. Szerk. Ács Pál – Székely Júlia. Budapest, Balassi Kiadó, 2012.
- Gulyás* 2014. *Gulyás Borbála*: »gegen den Bluedthunden und Erbfeindt der Christenheit«. Thematisierung der Türkengefahr in Wort und Bild an den höfischen Festen der Habsburger in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts. In: *Robert Born – Sabine Jagodzinski* (hrsg.): Türkenkriege und Adelskultur in Ostmitteleuropa vom 16. bis zum 18. Jahrhundert (Studia Jagellonica Lipsiensia Bd. 14). Ostfildern, Jan Thorbecke Verlag, 2014.
- Hausner* 2016. *Hausner Gábor*: A halhatatlanság koszorúja. Zrínyi Miklós, a költő, államférfi és katona emlékezete. *Muratáj* (Lendva), 2016/1-2. 105–131. o.
- Hugyecz* 1894. *Hugyecz Antal*: Ferdinánd főherczeg Nádasdy Tamás fiát fölkéri, hogy atyjának fegyverzetét küldje meg neki, hogy ő azt az utókor dicsőségére hadi szertárában közszemlére állíthassa. 1590. június 17-én. HK 7. (1894)
- Istvánffy* 2003. *Istvánffy Miklós* magyarok dolgairól írt históriája. Tállyai Pál XVII. századi fordításában. I/2. Budapest, 2003.
- Kalmár* 1937–1939. *Kalmár, Johannes*: Der ungarische Säbel im 16. und 17. Jahrhundert. *Zeitschrift für Historische Waffen-und Kostümkunde* (Berlin), 6. (1937–1939) 164–168. o.
- Kalmár* 1938. *Kalmár János*: A magyar kard művészete. Budapest, 1938.
- Kalmár* 1965. *Kalmár János*: Zrínyi fegyverek. Pécs, 1965. (A Janus Pannonius Múzeum füzetei, 7.)
- Kalmár* 1971. *Kalmár János*: Régi magyar fegyverek. Budapest, 1971.
- Katalog* 1990. Katalog der Leibrüstammer. II. teil, Der zeitraum von 1530–1560. Kunsthistorisches Museum, Bramante Editrice – Busto Arsizio, Wien, 1990.
- Kovács S.* 2010. *Kovács S. Tibor*: Huszárfegyverek a XV–XVII. században. Budapest, 2010.
- Kovács S.* 2011–2013. *Kovács S. Tibor*: Díszszablya Tiroli II. Ferdinánd főherceg gyűjteményéből. (Adatok a 16. századi magyar huszárszablya kialakulásához). *Folia Archaeologica*, LV. (2011–2013) 296–297. o.
- Krizskó* 1877. *Krizskó Pál*: Az 1563. évi koronázási ünnepély. *Századok*, 1877. 48. o.
- Korona* 1979. A korona kilenc évszázada. Szerk. *Katona Tamás*. Budapest, 1979.
- Nyulásziné* 2001. *Nyulásziné Dr. Straub Éva*: Magyarország címerkönyve. A heraldika alapjai. Budapest, 2001.
- Pálffy* 2004. *Pálffy Géza*: Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon. Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról. *Századok*, 2004/5. 1029. o.

- Pálffy* 2007. *Pálffy Géza*: Egy horvát–magyar főúri család a Habsburg Monarchia nemzetek feletti arisztokráciájában. A Zrínyiek határokon átívelő kapcsolatai. In: *A Zrínyiek a magyar és a horvát történelmében*. Szerk. *Bene Sándor–Hausner Gábor*. Budapest, 2007.
- Pálffy* 2010. *Pálffy Géza*: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. Budapest, 2010.
- Pálffy* 2012. *Pálffy Géza*: III. Károly 1712. évi koronázásának 16. századi gyökerei. Régi hagyományok és új szokások az első pozsonyi Habsburg–királykoronázáson 1563-ban. In: *Ius coronandi*. Katalógus az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye gyűjteményeinek koronázási emlékeiből rendezett kiállításhoz. Szerkesztette és a kiállítást rendezte *Hegedűs András*. Esztergom, 2012.
- Pálffy* 2014a. *Pálffy Géza*: Költő és hadvezér? A politikus, katona és költő–író Zrínyi Miklós különféle lojalitásai és identitásai. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 127. (2014) 4. sz.
- Pálffy* 2014b. *Pálffy Géza*: Hatalmi és művészeti reprezentáció: magyar uralkodókoronázások a kora újkori Pozsonyban. In: *Coronatus Posonii... Bratislavské korunovačné medaily a žetóny (1563–1830) / Coronatus Posonii... A pozsonyi magyar uralkodókoronázások érmei (1563–1830)*. Autori katalógu / A katalógust összeállították: *Pálffy, Géza–Soltész, Ferenc Gábor–Tóth, Csaba*. Bratislava–Budapest, 2014.
- Sacken* 1855. *Sacken, Eduard*: Die K. K. Ambraser-Sammlung. Wien, 1855.
- Schuckelt* 2010. *Schuckelt, Holger*: Die Türkische Cammer. Sammlung orientalischer Kunst in der kurfürstlich-Sächsischen Rüstkammer Dresden. Dresden, 2010.
- Siebmacher* 1893. *Johann Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. G. von Csergheő, Géza*: Der Adel von Ungarn samt den Nebenländern der St. Stephanskronen. Nürnberg, 1893.
- Siebmacher* 1899. *Johann Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Boiniédi, Stefan*: Adel von Kroatien. Nürnberg, 1899.
- Siklóssy* 1919. *Siklóssy László*: Műkincseink vándorútja Bécsbe. Budapest, 1919.
- Szabó* 2016. *Szabó János, B.*: Kinek példa – kinek tanulság. Szigetvár első oszmán–török ostroma és az 1555–1556. évi dél-dunántúli hadjáratok. In: *Egy elfeledett ostrom emlékezete. Szigetvár, 1556 / Remembering a Forgotten Siege, Szigetvár 1556*. Összeáll./Compiled *Kasza Péter*. Szerk./Ed. *Fodor Pál*. Budapest 2016.
- Szemán* 2001. *Szemán Attila*: A Zrínyi-család bányászatának és érmészetének összefüggései. *Az Érem*, 2001/2. 26–27. o.
- Szendrei* 1896. Magyar hadtörténelmi emlékek. Szerk. *dr. Szendrei János*. Kiadja a Kereskedelemügyi M. Kir. Minister, mint az ezredéves kiállítás országos bizottságának elnöke. Budapest, 1896.
- Szendrei* 1905. *Szendrei János*: Emlékek és leletek. A Zrínyieknek tulajdonított emlékek. *Archeologiai Értesítő*, új folyam 25. (1905) 394–395. o.

- B. Szigethy* 1988. *B. Szigethy Gabriella*: Levél Petrovics Elekhez a szigetvári hős fegyverek visszaszerzése ügyében. In: Zrínyi-dolgozatok, V. Szerk. *Kovács Sándor Iván*. Budapest, 1988. 161-171. o.
- Varga* 2016. *Varga Szabolcs*: Leónidasz a végvidéken. Zrínyi Miklós (1508–1566). Pécs–Budapest, 2016.

SAŽETAK

Autori ispituju prije svega sablju Nikole Zrinskog (1508–1566), koji je branio Sigetvar od naleta armije Sulejmana Veličanstvenog, i tijekom opsade poginuo junačkom smrću, sablju, koja se čuva u Beču u Kunsthistorisches Museumu. Nacionalno sveučilište javnih službi, pravni nasljednik Sveučilišta narodne obrane Nikola Zrinski je jedno od skrbnika tradicije Zrinskog, povodom memorijalne godine Zrinskog, 2016-te organiziralo je ekspertnu skupinu za obnovu istraživanja bečke sablje Zrinskog. Članovi skupine, povjesničari naoružanja i vojni povjesničari su uz pomoć bečkog veleposlanstva Mađarske dobili odobrenje za proučavanje relikvije na licu mjesta, koja se nalazi u oružarnici Kunsthistorisches Museuma, tijekom toga su zabilježili su spoznaje o stanju oružja i točno su utvrdili njegove mjere.

Prema njihovoj procjeni, bogato ukrašena sablja, duljine sječiva od 83 cm i čirine sječiva 3,8 cm, težine 1150 g je izrađena negdje prije sredine 16. stoljeća. Po tipu i obliku je otomansko-turska, ali – izuzev sječiva i opreme rukohvata – nije istočnjačko djelo. Na čepu rukohvata, svojstveno mađarskog stila, se nalaze u ranijoj stručnoj literaturi na razne načine dekriptirana slova, grb Zrinskog, i do sada još nepouzdan dekriptiran broj (1567/1562?). U 16-17-tom stoljeću nije bilo neuobičajeno ugravirati plemićki grb u čep mađarskih sabli, poznato je više takvih primjera u kolekcijama iz tog vremena. Grb i monogram na čepu rukohvata su služili identificiranju osobe, u svim poznatim slučajevima su označavali vlasnika mača. Po funkciji je najbliži pečatnom prtenu, koji služi za ovjeru pisama i drugih dokumenata i također sadržava grb i monogram. Polazeći od toga, autori su u Državnom arhivu Mađarskog nacionalnog arhiva pisma Zrinskog, koja se čuvaju u fondu arhiva Nádasdy, i temeljem skraćenih oblika ispisivanja imena u njima dešifrirali su monogram i godinu ugraviranu u čep sablje: »N. C. PP. Z. [Nicolaus comes perpetuus de Zrinio] 1563.«

Prema pretpostavkama autora, ukrasna sablja se čuva u bečkom Kunsthistorisches Museumu skupa s još dva predmeta bečke skupine relikvija, vezane za osobu Nikole Zrinskog, sa konjaničkim šljemom i svilenim ogrtačem ukrašenim zlatnim nitima izrađenim povodom okrunjenja mađarskog kralja Mikše I-og godine 1563., sigetvarski heroj, koji je bio jedan od središnjih ličnosti ceremonije, ih je nosio tom prigodom. Sablja i portret poprsja Nikole Zrinskog (na kojem je prikazan sa ovom sabljom) je kao dar dospio u čuvenu zbirku Ambraši tirolskog nadvojvode Ferdinanda Habsburga, on je Zrinskog osobno veoma dobro poznao, bio je obožavatelj mađarskih konjanika i oduševljen kolekcionar njihovog oružja.

Zahvaljujući memorijalnoj godini Zrinskog i istraživačkoj skupini sveučilišta, Vojna akademija Nikola Zrinski (po tom pravni nasljednik Sveučilište narodne obrane Nikola Zrinski, odnosno sada Nacionalno sveučilište javnih službi) tijekom inauguracije doktora od 1985-te koristi sablju kao simbolično dekorativno oružje, prenosi se u tzv. Muzej sablje Zrinskog i predaje mjesto novoj sablji Zrinskog, koja će biti vjerodostojna kopija izvornog, temeljem mjera utvrđenih u Beču i tamo načinjenih fotografija. Novo dekorativno oružje sada već nedvojbeno predstavlja osobu sigetvarskog heroja u sustavu simbolike Nacionalnog sveučilišta javnih službi.

SUMMARY

The authors are examining the sabre of Nikola Zrinski (1508–1566), who defended Sigetvar from the attack of Suleiman the Magnificent and died a heroic death during the siege. The sabre is exhibited in the Museum of Art and History in Vienna. National university of public services, legal descendant of the University of national defence Nikola Zrinski is one of the guardians of the Zrinski tradition and on the occasion of the memorial year of Zrinski in 2016 it organised an expert group with the objective to renew the research of Zrinski's sabre from Vienna. Members of the group, historians of arms and military historians with the assistance of the Hungarian embassy obtained the permission to examine the relic exhibited in the armour room of the Museum of Art and History in Vienna in situ. During examination of the sabre, they established facts regarding its conditions and defined its exact measurements.